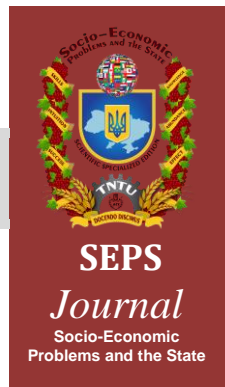

Kuzhda, T., Lutsykyv, I., & Shveda, N. (2019) Rozvytok ekolohichno vidpovidalnoho biznesu v Ukraini ta sviti [Development of environmentally responsible business in Ukraine and the world]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 21, no. 2, pp. 246-258. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2019/19ktiuts.pdf>

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Тетяна Кужда, Іванна Луциків, Наталія Шведа

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
вул. Руська, 56, м. Тернопіль, 46001, Україна
e-mail: uliana-uliana8@ukr.net

Article history:

Received: October, 2019
1st Revision: October, 2019
Accepted: November, 2019

JEL classification:

O130

UDC:

338.242

DOI:

<https://doi.org/10.33108/sepd2019.02.246>

Анотація. В статті розглянуто особливості розвитку екологічно відповідального бізнесу в Україні та світі. Зокрема, встановлено, що світовий бізнес приділяє значну увагу екологізації своєї діяльності, тому що такі заходи підтримуються державою на законодавчому рівні, а також компанії отримують багато економічних преференцій. Окрім того, в світі поширюються тенденції, що бізнес має бути відповідальним, в тому числі і щодо навколишнього середовища. В Україні такі прагнення отримали схвалення, проте ще багато компаній досі не вважають за потрібне бути екологічно відповідальними, про що свідчить невисокий рейтинг України за показниками індексу екологічної стійкості та відсутність українських компаній у Top-10 світових компаній за показником екологічної ефективності. Окрім того, видатки державного бюджету України на охорону навколишнього природного середовища досить невеликі і не перевищують 0,8 % величини бюджету. Авторами визначені основні перешкоди становленню екологічної відповідальності українського бізнесу, основні інструменти, які сприятимуть вирішенню екологічних проблем, принципи екологічної політики та основні завдання та напрямки розвитку екологічної відповідальності вітчизняних підприємств.

Ключові слова: екологічна відповідальність, навколишнє середовище, охорона природи, екологічна безпека, екологія.

Кужда Т., Луциків І., Шведа Н. Розвиток екологічно відповідального бізнесу в Україні та світі. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2019. Вип. 2 (21). С. 246-258. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2019/19ktiuts.pdf>

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

1. Постановка проблеми.

Тенденції глобалізації й інтернаціоналізації, зростання загрози техногенних та екологічних катастроф зумовлюють необхідність об'єднання зусиль бізнесу, держави та громадян для розробки удосконаленої загальної концепції ведення підприємницької діяльності, центральним ядром якої є усвідомлення унікальності й вичерпності природного багатства, розуміння складності взаємозв'язків між економічними й неекономічними ресурсами. Таким чином, екологічна компонента підприємницької діяльності на сьогодні перебуває у фокусі особливої уваги соціально відповідальної бізнес-спільноти, що у свою чергу змушує все більше компаній рухатися шляхом нарощування конкурентоспроможності з урахуванням екологічних параметрів.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питанням соціальної відповідальності у бізнесі загалом та екологічної відповідальності зокрема займалися багато науковців, наприклад Амджадин Л., Грішнова О. А., Дерій Ж. В., Зосименко Т. І., Майстро С. В., Охріменко О. О., Іванова Т. В., Мельник Л. М., Мосій О. Б. та ін., але усі вони сходяться на точці зору, що бізнес має дбати про довкілля, а не лише намагатись отримувати максимум прибутку, не рахуючись з інтересами громадськості.

3. Невирішені раніше частини загальної проблеми.

Український бізнес має свої особливості в порівнянні з бізнесом інших країн. Це пояснюється ментальністю, культурою, традиціями тощо. Проте на сучасному етапі розвитку суспільства виникає необхідність виходу зі своїми товарами на світовий ринок, де актуальними є тенденції дружнього ставлення до природи. Саме тому українському бізнесу потрібно ставати екологічно відповідальним. Проте стати екологічно відповідальним не можна за один день. Це клопітка праця як самих компаній, так і держави та місцевої громади. Тому в статті зроблена спроба адаптувати світовий досвід до українських реалій.

4. Постановка завдання.

Метою даної статті є обґрунтування сутності та значення екологічної відповідальності бізнесу, оцінка рівня екологічної відповідальності вітчизняних компаній та аналіз зарубіжного досвіду в даній сфері, виявлення основних перешкод становленню екологічно відповідального бізнесу в Україні, а також загроз, що впливають на екологічну безпеку вітчизняних підприємств, визначення основних принципів, завдань й напрямків розвитку екологічної відповідальності компаній.

5. Виклад основного матеріалу.

Екологічна відповідальність як складова корпоративної соціальної відповідальності передбачає не лише дотримання екологічного законодавства, але й відповідальність компанії (підприємства) перед сучасними та наступними поколіннями за збереження довкілля, що виявляється у раціональному природокористуванні, ощадливому виробництві й споживанні та інших діях, спрямованих на поліпшення екологічної ситуації.

Як показує досвід провідних країн світу, важливою є не лише законодавча регламентація екологічної відповідальності, але й неухильне дотримання підприємствами та громадами екологічних норм та законів. На сьогодні тільки в Європі

налічується понад 300 законодавчих актів, які регулюють відносини в екологічній сфері.

В українському законодавстві такий вид діяльності класифікують як еколого-правову відповідальність. Еколого-правова відповідальність є відносно новим видом юридичної відповідальності, її настання передбачене нормами екологічного законодавства за скоєння екологічних правопорушень. Відповідальність в екологічному праві є важливим складовим елементом правового забезпечення раціонального природокористування, відновлення екологічних об'єктів і охорони довкілля [2].

Варто зазначити, що на сьогодні не сформовано єдиного підходу до сутності екологічної відповідальності бізнесу, який по-різному інтерпретується представниками економічних напрямів. Так, згідно класичного підходу, екологічна відповідальність виникла під дією екологічного законодавства: щоб уникнути санкцій, підприємства змушені були переглянути свою екологічну політику і вжити заходів для зменшення негативного впливу своєї діяльності на навколишнє середовище. Згідно неокласичного підходу, екологічна відповідальність є наслідком не лише нормативно-правових обмежень, а й моральної відповідальності виробників за заподіяння шкоди природі [3].

Економічний розвиток бізнесу повинен супроводжуватися не лише адекватними соціальними перетвореннями, а й сприяти вирішенню проблеми збереження й підвищення якості довкілля, оскільки саме воно є основою життєдіяльності людства.

Під екологічною відповідальністю бізнесу, на нашу думку, слід розуміти діяльність щодо впровадження програм захисту навколишнього середовища та відповідних заходів з метою відтворення природних ресурсів та мінімізації екологічного навантаження від розширення діяльності підприємства. Разом з тим слід зауважити, що екологічна відповідальність бізнесу має стати не просто добровільним заходом, а таким, що підтримується та заохочується державою. Від так, у Німеччині було проведено опитування, згідно з яким, основними мотивами діяльності підприємства щодо захисту навколишнього середовища є: екологічна / соціальна відповідальність (30,5 %); законодавство / державне регулювання (22,5 %); гарантії життєздатності фірми / запобігання ризикам (12,1 %); імідж (9,2 %); ін.

Таким чином, з проведеного опитування ми бачимо, що значення державного регулювання в цьому питанні є чи не першочерговим.

В рамках дослідження екологічної відповідальності бізнесу як складової КСВ встановлено, що частка компаній, які впроваджують програми з охорони довкілля у 2018 р. зросла до 65 %. За результатами опитування респондентів на запитання "У яких напрямках Ваша компанія здійснювала екологічно відповідальні заходи?", встановлено, що найпоширенішими практиками екологічної відповідальності було впровадження енергозберігальних технологій та програм сортування й утилізації відходів (рис. 1) [5].

За даними дослідження, майже половина компаній (44 %) готові вкладати кошти для усунення (подолання) небажаного впливу на навколишнє середовище від продукту або виробничого процесу. Переважно це компанії, діяльність яких належить до шкідливого виробництва. Кожна п'ята компанія (21 %) не буде вкладати кошти. Майже третина компаній (29%) ще не визначилась. Також, 11 із 13 національних компаній реалізовували програми з охорони довкілля, які стосувалися впровадження енергозберігальних технологій (10 компаній), сортування та утилізації відходів (5 компаній), зменшення викидів у навколишнє середовище (5 компаній), заходи щодо захисту природних ресурсів (5 компаній) [5].

Отже, як бачимо український бізнес стає більш зацікавленим у захисті природи, проте ще не можна говорити про суцільну екологізацію діяльності підприємств.

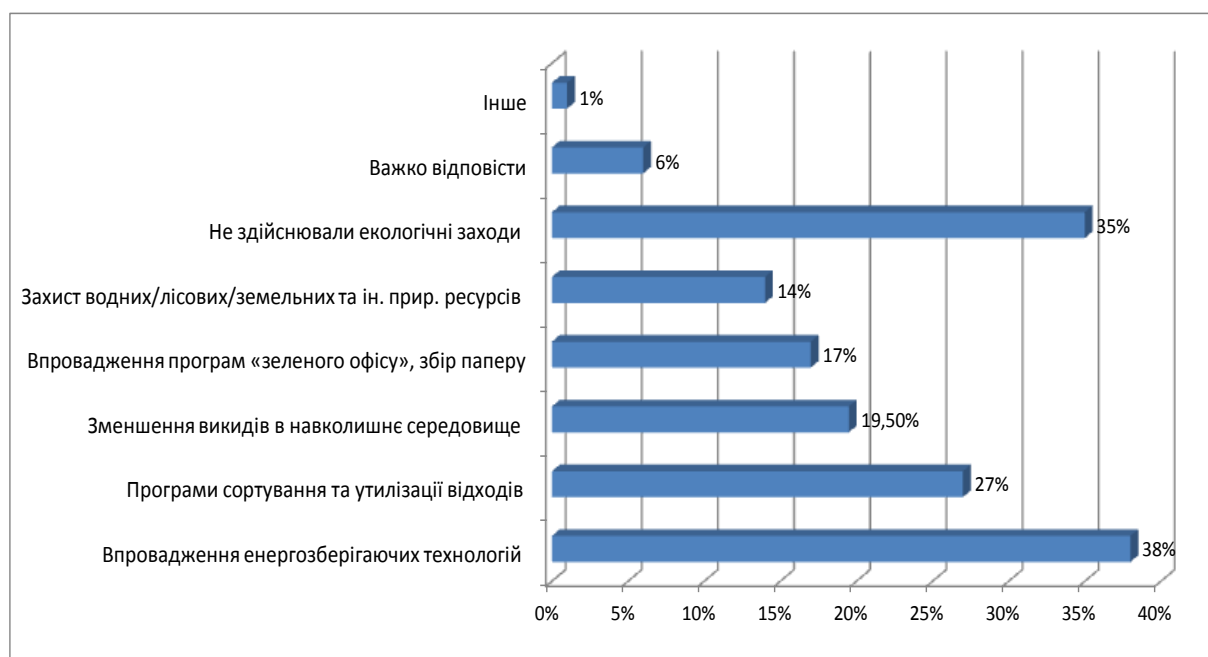

Рис. 1. Результати опитування згідно дослідження “Розвиток КСВ в Україні, 2010-2018 рр.”

Одним із показників, який вимірює екологічну ефективність є Environmental Performance Index (індекс екологічної ефективності). Він стосується кількісної оцінки та порівняльного аналізу показників екологічної політики держав світу. ЕРІ ранжує країни за результативністю в декількох категоріях, які об’єднуються в дві групи: життєздатність екосистеми і екологічне здоров’я. За оцінками 2018 р. Україна займає 109-е місце серед 180 країн світу (табл. 1) [12].

Таблиця 1. Рейтинг країн за показниками індексу екологічної стійкості за 2018 рік

Рейтинг	Країна	Рейтинг	Країна
1	Швейцарія	101	Казахстан
2	Франція	102	Самоа
3	Данія	103	Сурінам
4	Мальта	104	Сан-Томе і Принсіпі
5	Швеція	105	Парагвай
6	Великобританія	106	Сальвадор
7	Люксембург	107	Фіджі
8	Австрія	108	Туреччина
9	Ірландія	109	Україна
10	Фінляндія	110	Гватемала

Деталізація індексу свідчить, що за напрямком “Стан навколишнього середовища” Україна у 2018 р. посіла 87 місце у рейтингу, а за напрямом “Життєздатність екосистеми” 139 місце у рейтингу [12]. Слід зазначити, що в 2016 р. Україна піднялася з 95-го на 44-те місце в рейтингу серед 180 країн світу, а в 2018 р. за індексом екологічної ефективності опустилася на 55 позицій.

Про погіршення екологічної ситуації в Україні яскраво свідчить низькі значення десяти основних категорій індексу екологічної ефективності України у 2018 році (рис. 2). У поточному році Індекс України склав 52,87 бали. При чому, найгірше значення отримав показник, який оцінює втрати нами лісового покриву (14,08). Крім того, ряд показників оцінено менше, ніж на 50 балів.

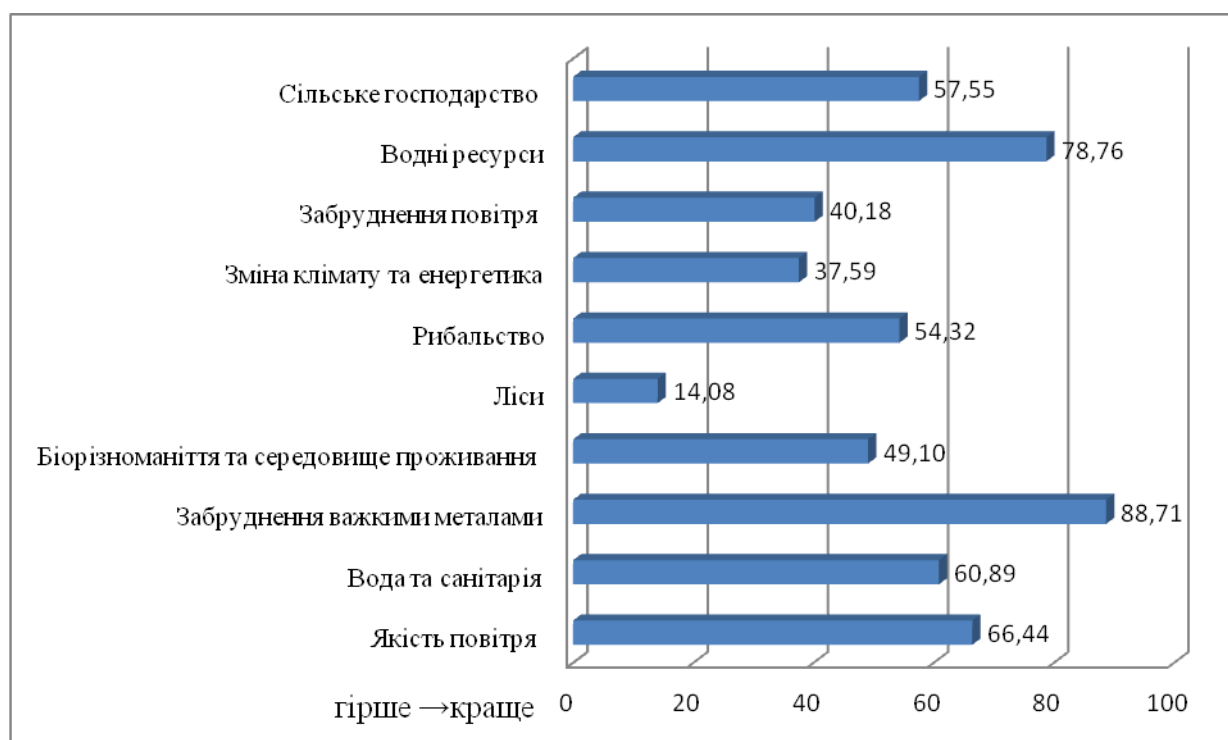

Рис. 2. Значення десяти основних категорій індексу екологічної ефективності України у 2018 р.

Загалом в світі проводяться дослідження, які стосуються рейтингування не тільки країн, а й світових компаній за показником екологічної ефективності (GREEN RANKING) (табл. 2) [13].

Таблиця 2. Топ-10 світових компаній за показником екологічної ефективності в 2018 р.

Рейтинг	Компанія	Сфера діяльності	Країна
1	L'Oreal SA	Парфумерія та косметика	Франція
2	Centrica PLC	Постачання газу та електроенергії	Великобританія
3	Enbridge Inc	Спорудження трубопроводів для нафти і нафтопродуктів, природного газу	Канада
4	Siemens AG	Електротехніка, електроніка, енергетика, машинобудування, зв'язок та світлотехніка	Німеччина
5	Cisco Systems Inc	Мережеве обладнання	США
6	Henkel AG & Co KgaA	Побутові товари	Німеччина
7	Accenture PLC	ІТ-послуги	Ірландія
8	BT Group PLC	Телекомунікаційні послуги	Великобританія
9	Adidas AG	Спортивні товари	Німеччина
10	Koninklijke Philips NV	Електроніка, медичне обладнання, світлотехніка	Нідерланди

Слід зазначити, що жодна українська компанія не потрапила в даний перелік.

Разом з тим, щороку в Україні зростають поточні витрати підприємств на охорону навколишнього природного середовища, в то й час як витрати на сплату екологічного податку та капітальні інвестиції на охорону довкілля, починаючи з 2016 року почали зменшуватися (табл. 3).

Таблиця 3. Економічні показники природокористування в Україні у 2014-2018 роках, тис. грн.

Найменування показника	Рік					Темп росту, % (2018/2016)
	2014	2015	2016	2017	2018	
Екологічний податок	4830908,7	2691040,1	4987435,2	4698438,5	4921547,3	97,7
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища	7959853,9	7675597,0	13390477,3	11025535,2	10074279,3	75,2
Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища	13965726,0	16915535,2	19098224,8	20466423,3	24317991,0	127,3

У 2019 році в проекті бюджету передбачено, що на проведення природоохоронних заходів планують виділити лише 185 млн. грн. [9]. Розмір витрат на охорону навколишнього середовища не перевищував 0,8 % у загальній структурі видатків Зведеного бюджету України протягом 2015-2019 рр. У таблиці 4 наведено показники видатків бюджету України за 2016-2018 рр. за видами природоохоронних заходів [11].

Таблиця 4. Видатки Державного бюджету України на охорону навколишнього природного середовища за 2016-2018 рр., млн. грн.

Зміст видатків	Роки			Темп росту, % (2017/2016)	Темп росту, % (2018/2017)
	2016	2017	2018		
Запобігання та ліквідація забруднення навколишнього природного середовища	4 054,8	3 651,1	3 660,8	90,04	100,3
Збереження природнозаповідного фонду	209,6	361,6	420,0	172,52	116,2
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері охорони навколишнього природного середовища	84,8	104,3	130,4	122,9	125,02
Інша діяльність у сфері охорони навколишнього природного середовища	422,5	622,8	1 029,9	147,4	165,4

За даними, наведеними в “Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року” навколишнє середовище в Україні головним чином забруднюють підприємства гірничодобувної, металургійної, хімічної промисловості та енергетичного сектора [3].

Рівень навантаження на оточуюче природне середовище в Україні в 4-5 разів перевищує аналогічні показники інших країн. За рівнем раціонального використання і якості водних ресурсів Україна, за даними ЮНЕСКО, займає 95-е місце з 122 країн світу. Стан земельних ресурсів в Україні близький до критичного: на всій території країни спостерігаються процеси деградації земель. Наймасштабнішими є ерозія (близько 57,5 % земель) та забруднення (близько 20 % території), а щорічні втрати гумусу складають 0,65 т / га [6].

У світі, на відмінну від України, процес екологізації охоплює всі сфери суспільної

діяльності: промисловість, сільське господарство, житлово-комунальне господарство, науку, соціальну та правову сфери. Наприклад, європейська екологічна політика ґрунтується на принципах запобіжних заходів, запобігання появ та виправлення джерел забруднень та принципі “забруднювач платить” [1].

Встановлено, що підприємства, діяльність яких регулюється екологічним законодавством ставляться більш відповідально до охорони навколишнього природного середовища. Згідно проведеного дослідження, в Україні діяльність лише трохи більше половини вітчизняних підприємств (53,3 %) регулюється нормами екологічного законодавства, і здебільшого це великі та середні компанії. Серед даних компаній лише 19,7 % прагнуть забезпечити показники кращі за нормативні, решта планують залишитися у межах наявних нормативів. Що стосується галузей економіки, то сільське господарство більше ніж інші галузі прагне вийти на показники, кращі за нормативні, у захисті навколишнього середовища.

Слід зазначити, що широке застосування стандартів ISO 14000 дозволяє компаніям, які прагнуть постійно покращувати свої екологічні показники, обрати відповідний практичний інструментарій у різноманітних аспектах екологічного менеджменту [7].

В Україні розроблено стандарти, які ідентичні міжнародним і приведені у відповідність із стандартами ISO. Їх умовно можна об'єднати в три великі групи:

I група: стандарти, що регламентують принципи екологічного менеджменту:

- ДСТУ ISO 14001 “Система управління навколишнім середовищем. Склад та опис елементів і настанови щодо їх застосування”;
- ДСТУ ISO 14000 “Системи управління навколишнім середовищем. Загальні настанови щодо принципів управління, систем та засобів забезпечення”;
- ISO 14000 “Посібник з використання «початкового рівня екологічної ефективності підприємства»”.

II група: стандарти, що регламентують екологічний аудит:

- ДСТУ ISO 14010 “Настанови щодо здійснення екологічного аудиту. Загальні принципи”;
- ДСТУ ISO 14011 “Настанови щодо здійснення екологічного аудиту. Процедури аудиту. Аудит систем управління навколишнім середовищем”;
- ДСТУ ISO 14012 “Настанови щодо здійснення екологічного аудиту. Кваліфікаційні вимоги до аудиторів з екології”.

III група: стандарти, які враховують якість продукції:

- ДСТУ ISO 14020 “Принципи екологічного етикетування продукції”;
- ДСТУ ISO 14040 “Методологія “оцінки життєвого циклу”. Оцінювання екологічного впливу, пов'язаного з продукцією на всіх стадіях її життєвого циклу”;
- ДСТУ ISO 14060 “Посібник з обліку екологічних аспектів у стандартах на продукцію”.

Незважаючи на добровільність стандартів, більшість великих компаній намагаються налагодити виробництво в узгодженні із стандартами ISO 14000. Це зумовлено, насамперед, тим, що така реєстрація є однією з важливих умов реалізації продукції на світових ринках, зокрема ринках країн Євросоюзу. Так, ЄС оголосив про свій намір допускати на свій ринок тільки товари, які відповідають стандартам ISO [7].

Також, проводиться дослідження “THE ISO SURVEY”, яке визначає число дійсних сертифікатів за стандартами ISO в галузі управління (таких як ISO 9001 та ISO 14001), виданих кожній країні [14]. За результатами дослідження нами згруповані статистичні дані по всіх країнах світу (табл. 5).

В 2018 р. спостерігається суттєве скорочення числа дійсних сертифікатів за стандартами ISO в галузі управління (17,1%). Стосовно України, то слід зазначити, що кількість дійсних сертифікатів за стандартами в галузі управління ISO в 2016 р.

становила 2141, в 2018 р. – 2485, тобто спостерігається зростання числа виданих сертифікатів на 16,1 %.

Таблиця 5. Кількість дійсних сертифікатів за стандартами в галузі управління ISO, виданих кожній країні у 2016-2018 рр.

Перелік стандартів	Кількість дійсних сертифікатів за стандартами ISO у			Темп росту, % (2018/2016)
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	
ISO 9001:2015	1105937	1058504	878664	79,4
ISO 14001:2015	346147	362610	307059	88,7
ISO IEC 27001:2013	33290	39501	31910	95,9
ISO 22000:2005&2018	32139	32722	32120	99,9
ISO 45001:2018	-	-	11952	-
ISO 13485:2003&2016	29585	31520	19472	65,8
ISO 50001:2011	20216	21501	18059	89,3
ISO 20000-1:2011	4537	5005	5308	117,0
ISO 22301:2012	3853	4281	1506	39,1
ISO 28000:2007	356	494	617	173,3
ISO 39001:2012	478	620	547	114,4
ISO 37001:2016	-	-	389	-
Всього	1576538	1556758	1307603	82,9

В 2018 р. спостерігається суттєве скорочення числа дійсних сертифікатів за стандартами ISO в галузі управління (17,1 %). Стосовно України, то слід зазначити, що кількість дійсних сертифікатів за стандартами в галузі управління ISO в 2016 р. становила 2141, в 2018 р. – 2485, тобто спостерігається зростання числа виданих сертифікатів на 16,1 %.

В економічній літературі поряд з терміном екологічна відповідальність бізнесу часто вживають поняття екологічна безпека підприємства, під яким пропонується розуміти дотримання підприємством норм чинного екологічного законодавства, що сприятиме зменшенню витрат і втрат від забруднення навколишнього середовища. Екологічна безпека підприємства перебуває під впливом численних як внутрішніх, так і зовнішніх загроз, реалізація яких зменшує можливості вітчизняних підприємств до реалізації концепції екологічної відповідальності.

До зовнішніх загроз, що впливають на екологічну безпеку підприємств відносять: особливості природних ресурсів конкретного регіону, зміни клімату, негативні трансформації водних ресурсів та біосистем, забруднення довкілля, природні катаклізми та техногенні аварії тощо. До внутрішніх загроз відносяться: використання застарілих технологій, неякісної сировини, матеріалів та комплектуючих, неекономне використання енергоносіїв, обсяги відходів виробництва та викидів, порушення правил безпеки та технологій персоналом та ін.

Таким чином, в цілому основними перешкодами становлення екологічної відповідальності в Україні є недосконале екологічне законодавство, відсутність належної системи екологічної стандартизації та сертифікації, незадовільний рівень екологічної культури вітчизняних підприємств, недосконала економіко-правова база екологічної відповідальності, відсутність чітких методів та інструментів управління, повільний розвиток інститутів екологічно безпечного виробництва, а також низький рівень культури екологічного споживання.

Сьогодні для переважної більшості вітчизняних підприємств екологічна відповідальність не є визначальним аспектом їх бізнес-стратегій. Зокрема наразі вони розглядають екологічну відповідальність бізнесу як законні і добровільні види діяльності, які можуть збільшити конкурентоспроможність фірми. Велике число корпорацій прагнуть дотримуватись правил екологічної відповідальності поведінки так як проявляється залежність між активною екологічною політикою корпорацій та

вартістю їх акцій [8]. Зокрема, практика зарубіжних країн показує, що екологічно відповідальними прагнуть бути не лише великі корпорації, але й представники малого бізнесу. Від так близько 60 % західних компаній вписали природоохоронні проекти в стратегію свого розвитку. За результатами досліджень Федерації малого бізнесу встановлено, що майже 90 % власників малих підприємств у Євросоюзі та Великобританії впроваджуючи елементи екологічної відповідальності у свою діяльність керуються особистими переконаннями, понад 50 % роблять це, щоб зменшити негативний вплив від свого бізнесу на навколишнє середовище [8].

Отже, компанії повинні розглядати захист навколишнього середовища як конкурентні переваги, а не як додаткові витрати або відкладену загрозу.

Таким чином, всі компанії, які займаються вирішенням екологічних проблем, можна умовно розділити на дві групи:

- компанії, які при вирішенні екологічних проблем отримують реальну економічну вигоду, наприклад впроваджуючи енергозберігаючі технології і тим самим знижуючи собівартість продукції;
- компанії, які займаються вирішенням екологічних проблем задля створення позитивного іміджу.

Відповідно до наших міркувань, під екологічно відповідальною компанією (підприємством) слід розуміти компанію, яка усвідомлено і ціленаправлено впроваджує й здійснює заходи, які спрямовані на попередження та мінімізацію негативних впливів на навколишнє середовище, раціональне природокористування, економію сировинних і енергетичних ресурсів.

Для подолання екологічних проблем екологічно відповідальні компанії використовують такі інструменти:

- оцінювання впливу на навколишнє середовище при розробці стратегій і планів економічного розвитку;
- екологічний аудит, що дозволяє на ранньому етапі виявляти природоохоронні порушення;
- сертифікацію на відповідність екологічним стандартам;
- впровадження концепції технологічного нормування на основі найкращих доступних технологій;
- соціальну звітність, що містить екологічний компонент [4].

На нашу думку, дотримання екологічної відповідальності повинно здійснюватися з урахуванням запропонованих принципів, які враховують принципи еколого-орієнтованого розвитку підприємства та екологічної політики України:

- гармонійного збалансованого розвитку – “думати глобально, діяти локально”, підтримка екологічного балансу;
- принцип відкритості та прозорості діяльності компаній;
- пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов’язковість дотримання екологічних стандартів;
- екологізації матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища;
- обов’язковість екологічної експертизи;
- принцип компенсації (стягнення плати за забруднення природного потенціалу та погіршення його якісних характеристик);
- стимулювання і відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища.

Екологічна відповідальність бізнесу передбачає здійснення наступних завдань:

- поступове зменшення сировинних виробництв і нарощування обсягу виробництв із закінченими технологічними циклами, що сприяють глибокій переробці та високій якості кінцевої продукції;

- інноваційно-інвестиційне забезпечення природозберігаючих заходів;
- розширення відповідальності за нераціональне використання ресурсів, застосування відновлювальних джерел енергії;
- здійснення техніко-технологічного переозброєння виробництва на основі впровадження інноваційних енерго-, ресурсозберігаючих та маловідходних технологій, безвідходних екологічно-орієнтованих технологічних процесів;
- мінімізація використання або повне вилучення небезпечних матеріалів;
- зменшення обсягів усіх видів викидів і скидів, розв'язання проблем знешкодження та використання відходів;
- запровадження корпоративної екологічної політики, що передбачає дотримання екологічного законодавства, відкрити екологічну політику, систему екологічних принципів та стандартів;
- підвищення рівня екологічної освіченості персоналу, залучення працівників до екологічних ініціатив;
- підвищення ефективності управління екологічними аспектами діяльності вітчизняних підприємств, зміна їх екологічної стратегії та тактики;
- посилення співпраці з постачальниками та споживачами задля посилення екологізації виробництва [10].

Відповідаючи вимогам часу та беручи до уваги міжнародний досвід, нами запропоновано наступні напрямки розвитку екологічної відповідальності бізнесу в Україні:

- дотримання екологічного законодавства, системи екологічних принципів та стандартів;
- здійснення екологічної політики підприємствами;
- стимулювання екологічної відповідальності працівників через аспекти екологічної етики;
- раціональне та економне використання природних ресурсів;
- виробництво екологічно чистих товарів;
- застосування інноваційних технологій переробки відходів;
- здійснення заходів щодо запобігання псуванню, забрудненню, виснаженню природних ресурсів, негативному впливу на стан навколишнього природного середовища.

6. Висновки та перспективи подальших досліджень в даному напрямку.

Отже, на основі проведеного аналізу поточного стану розвитку екологічної відповідальності на вітчизняних підприємствах України, ми прийшли до висновку про недостатній його рівень, зокрема, встановлено, що на більшості підприємствах заходи екологізації виробництва здійснюються несистемно та в недостатніх для подолання негативного впливу на довкілля масштабах. На сьогодні екологічна відповідальність є однією з ключових вимог виходу українських компаній на світовий ринок, на якому екологічність товарів та послуг є однією з найвагоміших конкурентних переваг. Незважаючи на важливість та необхідність екологічної відповідальності, як важливого інструменту забезпечення сталого розвитку вітчизняних компаній, запровадження ресурсоефективних технологій більш чистого виробництва та поширення найкращого природоохоронного досвіду відбувається досить повільно. З огляду на вищевикладене, нами було визначено і запропоновано систему принципів, основних завдань й напрямків розвитку екологічної відповідальності бізнесу в Україні, підкреслено роль держави та необхідності посилення державної підтримки для ефективної реалізації проектів підприємств в екологічній сфері.

Author details (in Russian)

РАЗВИТИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКИ ОТВЕТСТВЕННОГО БИЗНЕСА В УКРАИНЕ И МИРЕ

Татьяна Кужда, Иванна Луцикив, Наталья Шведа

*Тернопольский национальный технический университет имени Ивана Пулюя,
ул. Русская, 56, г. Тернополь, 46001, Украина
e-mail: uliana-uliana8@ukr.net*

Аннотация. В статье рассмотрены особенности развития экологически ответственного бизнеса в Украине и мире. В частности, установлено, что мировой бизнес уделяет значительное внимание экологизации своей деятельности, потому что такие мероприятия поддерживаются государством на законодательном уровне, а также компании получают много экономических преференций. Кроме того, в мире распространено, что бизнес должен быть ответственным, в том числе и не загрязнять окружающую среду. В Украине такие тенденции получили одобрение, однако еще имеются много компаний, которые не считают нужным быть экологически ответственными, о чем свидетельствует невысокий рейтинг Украины по показателям индекса экологической устойчивости и отсутствие украинских компаний в Топ-10 мировых компаний по показателю экологической эффективности. Кроме того, расходы государственного бюджета Украины на охрану окружающей среды достаточно невелики и не превышают 0,8% размера бюджета. Авторами определены основные препятствия становлению экологической ответственности украинского бизнеса, основные инструменты, которые будут способствовать решению экологических проблем, принципы экологической политики, основные задачи и направления развития экологической ответственности украинских компаний.

Ключевые слова: экологическая ответственность, окружающая среда, охрана природы, экологическая безопасность, экология.

Author details (in English)

DEVELOPMENT OF ENVIRONMENTALLY RESPONSIBLE BUSINESS IN UKRAINE AND THE WORLD

Tetiana Kuzhda, Ivanna Lutsykiv, Natalia Shveda

*Ternopil Ivan Puluj National Technical University,
56 Ruska str., 46001 Ternopil, Ukraine
e-mail: uliana-uliana8@ukr.net*

Abstract. The features of environmentally responsible business in Ukraine and in the world have been considered in the article. In particular, it was found that the global business pays considerable attention to the greening of its activities, because such measures are supported by the state at the legislative level, and companies receive many economic preferences. In addition, there is a growing trend around the globe that shows business environmental responsibility. In Ukraine, such intentions have been approved, but there are still many companies that do not consider it necessary to be environmentally responsible, as evidenced by the low ranking of Ukraine in terms of the environmental sustainability index and the lack of Ukrainian companies in the Top 10 world companies in terms of environmental performance. In addition, the expenditures on environmental protection in Ukraine are small and do not exceed 0,8 % of the total budget expenditures. The authors have identified the main obstacles to the environmental responsibility of Ukrainian business; main tools that will contribute to solving environmental problems; environmental policy principles and the main

tasks and directions of domestic enterprises' environmental responsibility.

Keywords: environmental responsibility, environment, nature protection, ecological safety, ecology.

Appendix A. Supplementary material

Supplementary data associated with this article can be found, in the online version, at <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2019/19ktiuts.pdf>

Funding

The authors received no direct funding for this research.

Citation information

Kuzhda, T., Lutsykyv, I., & Shveda, N. (2019) Rozvytok ekolohichno vidpovidalnoho biznesu v Ukraini ta sviti [Development of environmentally responsible business in Ukraine and the world]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 21, no. 2, pp. 246-258. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2019/19ktiuts.pdf>

Використана література:

1. Амджадин Л. Социальная составляющая современной экологической политики: экологически ответственный бизнес. *Социология: теория, методы, маркетинг*. 2004. №1. С. 63-72.
2. Грیشнова О. А., Березюк К. М. Інноваційні аспекти розвитку корпоративної екологічної відповідальності. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2015. Вип. 2 (31). С. 20-28.
3. Грیشнова О., Брінцева О. Впровадження екологічної відповідальності в практику менеджменту вітчизняних підприємств. *Вісник Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка*. 2013. № 10 (151). С. 12-18.
4. Дерій Ж. В., Зосименко Т. І. Екологічна компонента корпоративної соціальної відповідальності: світовий досвід та українські реалії. *Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища*. 2016. С. 278-289.
5. Зінченко А., Саприкіна М. Розвиток КСВ в Україні: 2010-2018. Київ: "Юстон". 2017. 52 с.
6. Майстро С. В., Колонов О. М. Проблеми та протиріччя державної екологічної політики на регіональному рівні. *Державне будівництво*. 2014. № 1.
7. Мельник Л. М., Дудкін П. Д., Кужда Т. І., Мосій О. Б., Сороківська О. А., Струтинська І. В. Екологічне управління бізнесом в умовах євроінтеграції. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2018. 200 с.
8. Охріменко О. О., Іванова Т. В. Соціальна відповідальність. Навч. посіб. Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут". 2015. 180 с.
9. Екологічна стратегія 2020. URL: https://gp.org.ua/images/reports/eco_program.pdf.
10. Еколого-орієнтований розвиток підприємств у контексті сталого розвитку https://knu.edu.ua/publications/pdf/International_editions/Volosenko2015052223.pdf.
11. Статистичний збірник: "Бюджет України 2018". URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/Budget%20of%20Ukraine%202018%20\(for%20website\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/Budget%20of%20Ukraine%202018%20(for%20website).pdf).
12. Environmental Performance Index 2018. URL: <https://epi.envirocenter.yale.edu/downloads/epi2018policymakerssummaryv01.pdf>.
13. GREEN RANKING 2017. URL: <https://www.newsweek.com/green-rankings-2017-18>.
14. THE ISO SURVEY OF MANAGEMENT SYSTEM STANDARD CERTIFICATIONS – 2017 – EXPLANATORY NOTE. URL: https://isotc.iso.org/livelink/livelink/fetch/-8853493/8853511/8853520/18808772/20719433/00_Overall_results_and_explanatory_note_on_2017_Survey_results.pdf?nodeid=19208898&vernum=-2.

References

1. Amdzhadin, L. (2004) Sotsialna sostovliayushaia sovremennoy ekologicheskoy politiki: ekologicheski otvetstvennyy biznes [Social component of modern environmental policy: environmentally responsible business]. *Sotsiologia: teoria, metody, marketing*, №1, pp. 63-72.

2. Hrishnova, O. A. (2015) Innovatsiyni aspekty rozvytku korporatyvnoi ekologichnoi vidpovidalnosti [Innovational aspects of corporate ecological responsibility]. *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*, Vol. 2(31).
3. Hrishnova, O. A. (2013) Vprovadzhennia ekologichnoi vidpovidalnosti v praktyku menedzmentu vitchyzniansh pidpryemstv [Implementation of environmental responsibility in the practice of the management of domestic enterprises]. *Visnyk Kyivskogo natsionalnogo universytetu im. T. H. Shevchenka*. № 10 (151).
4. Deriy, Zh. V., Zosymenko T. I. (2016) Ekologichna komponenta korporatyvnoi sotsialnoi vidpovidalnosti: svitivyy dosvid ta ukrainski realii [Environmental component of corporate social responsibility: international experience and Ukrainian realities]. *Ekonomika pryrodokorystuvania ta ochorony navkolyshniogo seredovyscha*. pp. 278-289.
5. Zinchenko, A., Saprykina, M. (2017) *Rozvytok KSV v Ukraini: 2010-2018* [CSR Development in Ukraine: 2010-2018]. K.: Vydavnytstvo "Yuston".
6. Maystro, S. V. (2014) Problemy ta protyrichia derzhavnoi ekologichnoi polityky na regionalnomy rivni [Problems and contradictions of state ecological policy at a regional level]. *Derzhavne budivnytstvo*, № 1.
7. Melnyk, L. M. (2018) *Ekologichne upravlinia biznesom v umovach uevrountegratsii* [Environmental management of business in the context of European integration]. Ternopil: FOP Palianytsia V. A.
8. Ochrimenko, L. M., Ivanova T. V. (2015) *Sotsialna vodpovidalnist'. Navch. Posib.* [Social responsibility. Educ. tool] Natsionalnyj technichnyj universytet Ukrainy "Kyevs'kyj pollitechnichnyj instytut".
9. Ekologichna strategija 2020 [Ecological strategy 2020] Available at: https://gp.org.ua/images/reports/eco_program.pdf.
10. Ekologo-orintivanyj rozvytok pidpryemstv u kvyteksti stalogo rozvytky [Eco-oriented enterprise development in the context of sustainable development]. Available at: https://knu.edu.ua/publications/pdf/International_editions/Volosenko2015052223.pdf.
11. Statystychnyj biznes "budget Ukrainy" 2018 [Statistical collection: "Budget of Ukraine"] Available at: [https://mof.gov.ua/storage/files/Budget%20of%20Ukraine%202018%20\(for%20website\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/Budget%20of%20Ukraine%202018%20(for%20website).pdf).
12. Environmental Performance Index 2018 Available at: <https://epi.envirocenter.yale.edu/downloads/epi2018policymakerssummaryv01.pdf>.
13. GREEN RANKING 2017. Available at: <https://www.newsweek.com/green-rankings-2017-18>.
14. THE ISO SURVEY OF MANAGEMENT SYSTEM STANDARD CERTIFICATIONS – 2017 – EXPLANATORY NOTE. Available at: https://isotc.iso.org/livelink/livelink/fetch/-8853493/8853511/8853520/18808772/20719433/00_Overall_results_and_explanatory_note_on_2017_Survey_results.pdf?nodeid=19208898&vernum=-2.

© 2019 Socio-Economic Problems and the State. All rights reserved.
 This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.
 You are free to:
 Share — copy and redistribute the material in any medium or format Adapt — remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially.
 The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms.
 Under the following terms:
 Attribution — You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made.
 You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.
 No additional restrictions
 You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

Socio-Economic Problems and the State (ISSN: 2223-3822) is published by Academy of Social Management (ASM) and Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University (TNTU), Ukraine, Europe.

Publishing with SEPS ensures:

- Immediate, universal access to your article on publication
- High visibility and discoverability via the SEPS website
- Rapid publication
- Guaranteed legacy preservation of your article
- Discounts and waivers for authors in developing regions

Submit your manuscript to a SEPS journal at <http://sepd.tntu.edu.ua>

